

DOI 10.33930/ed.2019.5007.34(6)-3
УДК 1 (091)

ФІЛОСОФСЬКИЙ ГУМАНІЗМ ВОЛОДИМИРА ШИНКАРУКА

VLADIMIR SHYNKARUK'S PHILOSOPHICAL HUMANISM

А. С. ВОВК

Актуальність теми дослідження. Володимир Шинкарук та його соратники добре усвідомлювали реальність небезпеки технократичного бачення майбутнього, де людство живе у технократичній утопії як у дійсності, мінімізувавши дію власних переконань, власної свободи, і намагалися з цією небезпекою постійно боротися. Сьогодні гуманістичні ідеї Володимира Шинкарука є актуальними та їх застосування робить можливим збереження і розвиток особистого та універсального життєсвітів.

Постановка проблеми. Поява різноманітних інтерпретацій філософії Володимира Шинкарука спричинена не лише текстами класика сучасної української філософії та фактами з історії розвитку філософської думки в Україні у другій половині ХХ століття, а й боротьбою різних наративів, що вже існують або пропонуються філософами для розповіді про долю філософії у Києві за радянських та пострадянських часів. Різні інтерпретації історії філософії в Україні у другій половині ХХ століття спричинюють до появи різного бачення перспектив розвитку філософської думки сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусія про ідентичність філософії Володимира Шинкарука та його "персоналістичний гуманізм" виникла на початку 2000-х років у зв'язку з публікацією В. Г. Табачковським ряду статей та розділів у книгах, що були присвячені інтерпретації постаті В. Шинкарука як основоположника кийвської світоглядно-антропологічної школи. У дискусії, що постала у 2003 році та фактично не завершена до сьогодні, виявилися різні підходи до самого феномену філософії, що існувала за умов радянського режиму, до смислу та

Urgency of the research. Volodymyr Shinkaruk and his colleagues were well aware of the reality of the danger of a technocratic vision of the future, where humanity lives in a technocratic utopia as in reality, minimizing the effect of their own beliefs, their own freedom, and tried to constantly fight this danger. Today the humanistic ideas of Volodymyr Shinkaruk are relevant and their application makes it possible to preserve and develop personal and universal worlds.

Target setting. The emergence of various interpretations of Volodymyr Shinkaruk's philosophy is caused not only by the texts of the classics of modern Ukrainian philosophy and facts from the history of philosophical thought in Ukraine in the second half of the XX century, but also by the struggle of various narratives that already exist or are offered by philosophers. and post-Soviet times. Different interpretations of the history of philosophy in Ukraine in the second half of the XX century lead to the emergence of different views on the prospects for the development of philosophical thought today.

Actual scientific researches and issues analysis. The discussion about the identity of Volodymyr Shinkaruk's philosophy and his "personalist humanism" arose in the early 2000s in connection with the publication by V. G. Tabachkovsky of a number of articles and chapters in books devoted to the interpretation of V. Shinkaruk's figure as the founder of Kyiv's worldview. anthropological school. The discussion, which arose in 2003 and has not actually been completed to date, revealed different approaches to the very phenomenon of philosophy that existed under the Soviet regime, to the meaning

значення філософських ідей В. Шинкарука. Багато у чому такі суперечності зумовлені відсутністю комплексного аналізу філософських ідей В. Шинкарука у їх окремості та специфічності.

Постановка завдання. Метою статті є критичний аналіз особливостей гуманізму Володимира Шинкарука.

Виклад основного матеріалу. У межах марксизму антропологізація та гуманізація відбувалася або під впливом ідей раннього Маркса або з огляду на соціальні зміни. Для філософії Володимира Шинкарука було характерне останнє. Запропонована філософська концепція творчої науково-технічної праці виявилася плідною в часи постіндустріального суспільства. Доведено, що Володимир Шинкарук бачив антропологічні засади гуманізму в особистому прагненні до майбутнього. Це прагнення забезпечувало прийняття цінностей та пришвидшувало прогрес у науці, але також могло стати причиною для утопізму.

Висновки. Науково-технічна революція сприяла підвищенню об'єктивних вимог до гуманістичності особистого світогляду. Засновуючись на цьому, Володимир Шинкарук запропонував концепцію гуманізму, що базувалася на ідеї швидкого торжества науково-технічної творчості як основного різновиду праці у суспільстві знань та високих технологій. Додатковою основою для гуманізму була спрямованість екзистенції до майбутнього та залежність діяльності особистості від світоглядного образу майбутнього.

Ключові слова: історія філософії в Україні, сучасна українська філософія, філософія Володимира Шинкарука, Київська антропологічна школа.

and significance of V. Shinkaruk's philosophical ideas. Such contradictions are largely due to the lack of a comprehensive analysis of V. Shinkaruk's philosophical ideas in their individuality and specificity.

The research objective. The aim of the article is the critical analysis of the features of humanism of Volodymyr Shinkaruk.

The statement of basic materials. Within Marxism, anthropologisation and humanization took place either under the influence of the ideas of early Marx or in view of social change. The latter was characteristic of Volodymyr Shinkaruk's philosophy. The proposed philosophical concept of creative scientific and technical work proved fruitful in post-industrial society. It is proved that Volodymyr Shinkaruk saw the anthropological principles of humanism in the personal pursuit of the future. This desire ensured the acceptance of values and accelerated progress in science, but could also be a reason for utopianism.

Conclusions. The scientific and technological revolution has helped to raise the objective requirements for the humanism of the personal worldview. Based on this, Volodymyr Shinkaruk proposed the concept of humanism, which was based on the idea of rapid triumph of scientific and technical creativity as the main type of work in a society of knowledge and high technology. An additional basis for humanism was the orientation of existence to the future and the dependence of individual activity on the worldview of the future.

Keywords: history of philosophy in Ukraine, modern Ukrainian philosophy, philosophy of Volodymyr Shynkaruk, Kyiv anthropological school.

Актуальність теми дослідження. Володимир Шинкарук та його соратники добре усвідомлювали реальність небезпеки технократичного бачення майбутнього, де людство живе у технократичній утопії як у дійсності, мінімізувавши дію власних переконань, власної свободи, і намагалися з цією небезпекою постійно боротися. Вони наголошували, що чим більше

елементів технократичного детермінізму в сучасному суспільстві, спричинених науково-технічним прогресом, тим вищою має бути культура людяності, яка здатна забезпечувати простір свободи. Сьогодні гуманістичні ідеї Володимира Шинкарука є актуальними та їх застосування робить можливим збереження і розвиток особистого та універсального життєсвітів.

Постановка проблеми. Спадщина Володимира Іларіоновича Шинкарука стала предметом численних інтерпретацій у історико-філософських та полемічних текстах сучасних українських філософів. Поява різноманітних інтерпретацій спричинена не лише текстами класика сучасної української філософії та фактами з історії розвитку філософської думки в Україні у другій половині ХХ століття, а й боротьбою різних наративів, що вже існують або пропонуються філософами для розповіді про долю філософії у Києві за радянських та пострадянських часів. Різні інтерпретації історії філософії в Україні у другій половині ХХ століття спричинюють до появи різного бачення перспектив розвитку філософської думки сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусія про ідентичність філософії Володимира Шинкарука та його “персоналістичний гуманізм” виникла на початку 2000-х років у зв'язку з публікацією В. Г. Табачковським ряду статей та розділів у книгах, що були присвячені інтерпретації постаті В. Шинкарука як основоположника київської світоглядно-антропологічної школи [6; 7; 8]. При цьому В. Табачковський використовував методологію В. Горського, про це прямо заявляючи в книзі “У пошуках невтраченого часу”. Саме у руслі історико-філософської методології Вілена Горського розглядається конституювання філософської школи, засновником якої був Володимир Шинкарук. У дискусії, що розгорнулася після виходу книги В. Табачковського, з різних методологічних позицій заперечувалося існування такої школи [1; 2; 4; 5] або ж створювалися нові апологетичні бачення феномену київської світоглядно-антропологічної школи [3]. У дискусії, що постала у 2003 році та фактично не завершена до сьогодні, виявилися різні підходи до самого феномену філософії, що існувала за умов радянського режиму, до смислу та значення філософських ідей В. Шинкарука [9]. Разом із тим, у підручниках з історії філософії наратив про розвиток такої філософської школи та її досягнення у трансформації радянського філософського дискурсу залишається панівним [14]. Багато у чому такі суперечності зумовлені відсутністю комплексного аналізу філософських ідей В. Шинкарука у їх окремішності та специфічності.

Метою статті є критичний аналіз особливостей гуманізму Володимира Шинкарука.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальною передумовою для гуманізму Володимира Шинкарука було те, що з 1970-х років людство вступило в епоху науково-технічної революції, яка, за своїм значенням, перевершує всі попередні соціальні зміни і знаменує собою певний цивілізаційний перехід. У своїх пізніх творах Володимир Шинкарук говорить про те, що значущість цієї науково-технічної революції можна порівняти тільки аграрною чи індустріальною революціями. В останні роки своєї творчості мислитель вбачає у науково-технічній революції перехід до постіндустріального суспільства, до суспільства знань.

Ще за радянських часів Володимир Шинкарук відзначав, що ця науково-технічна революція другої половини ХХ сторіччя характеризується тим, що знання стає безпосередньою важливим для виробництва, стає

головною продуктивною силою для виробничих відносин, головним ресурсом для відтворення капіталу. Те що наукове знання починає відігравати безпосередню роль у виробництві, якраз і відрізняє означену епоху від індустріальної революції, оскільки в добу індустріалізації наука і технології розвивалися дещо відокремлено. Винахідники нового технічного обладнання в XVIII столітті не обов'язково були вченими. Переважно це були люди, що творчо застосовували свою раціональність для вдосконалення знарядь праці та виробничого процесу. Сьогодні винайдення нових та вдосконалення існуючих технологій з необхідністю потребує наукових знань.

Розвиток науки і технологій на початку XXI століття підтверджує правильність думок Володимира Шинкарука. Ми живемо у принципово іншому, з технічної позиції, світі, де, завдячуючи розвитку людських знань в галузі квантової теорії, з'явилися і продовжують з'являтися нові покоління комп'ютерів, смартфонів. Технології стрімко розвиваються і, хто знає, можливо, ми стоїмо на порозі ще більш глобальних зрушень.

Центральна ідея Володимира Шинкарука полягала в тому, що духовно-культурний розвиток людства відстає від розвитку науки. З огляду на існуючі наукові досягнення і технології на даній стадії цивілізаційного розвитку, необхідно було би мати і “нову” людину: всебічно розвинену, яка б відповідально застосовувала можливості, що їх сьогодні надає наука і технології. Таку тезу поділяють практично усі філософи XX століття, які наголошують, що темпи розвитку науки і техніки значно випереджають рівень розвитку загальнолюдської культури і моралі. Йдеться про те, що світоглядні настанови сучасної людини асоціюють її з попередніми рівнями цивілізаційного розвитку в той час, як науково-технічні досягнення та ситуація людства в цілому прямують вперед.

Подібна констатація може призводити до різних оцінок відношення “людина-техніка”. Існує підхід, згідно якого наука і техніка розглядаються як досить самодостатні, “чужі” по відношенню до людини феномени. Відповідно, уявлення про “людське” постає таким, що воно концентрується, переважно, в традиційному способі життя, і тому оспівується усамітнення в горах, проживання у сільській місцевості. З позиції подібного “неотрадиціоналізму”, науково-технічний прогрес значною мірою пригнічує людину. Остання, з метою звільнення, повинна через особисті зусилля розпочати “екзистенціальну робінзонаду”, і у місці свого усамітнення витворювати власний життєсвіт, що кардинально різнитиметься від світу технологій, влади, маніпуляції (нібито звичайного на сьогодні життєсвіту людства).

Думка про необхідність екзистенціальної втечі для окремої особистості, спільнот чи, навіть, всього суспільства не поділялася Володимиром Шинкаруком. Він вважав, що людство не повинно тікати від досягнень культури, науки і техніки, а, навпаки, воно повинно прагнути відповідати заданому рівню розвитку і навіть мати такий світогляд, що випереджував би наявну стадію еволюції соціальних відносин, науки і техніки. Розвиток і виховання окремої особистості мають бути спрямовані на засвоєння знань, понять, культурних та філософських принципів, створених людством, і їх подальше застосування у науково-теоретичній роботі та в суспільній практиці.

З огляду на вищесказане, можемо висувати, що Володимир Шинкарук мислить у парадигмі Просвітництва, у межах філософії модерну.

Відповідно до цієї парадигми, загальний розвиток людства відбувається, згідно з об'єктивними законами історії; що більшою мірою окрема особистість засвоїть надбання, здобуті в результаті цього розвитку, тим більше можливостей отримає вона для реалізації власного творчого потенціалу. Якщо, в цьому контексті, порівняти науково-технічний прогрес людства з майстерністю гри на фортепіано, то, відповідно, критика високого рівня технологізації буде схожа на заборону гри на складному “штучному” інструменті і, паралельно, лунатиме заклик про необхідність повернення до простих “народних інструментів”. Послуговуючись даною аналогією, можна сказати: для того, щоб відповідати високому рівню розвитку культури, окремій особистості необхідно опанувати “попередні техніки гри на інструменті”, а вже потім вона зможе представляти “нові інтерпретації класичних творів” чи писати “власні композиції”.

Такі аналогії, на переконання Володимира Шинкарука, можна застосувати до визначення будь-якої діяльності людини, яка розглядається ним як творча, вільна гра особистості. Причому, це стосується не лише науково-технічної творчості, але й виробничих процесів, сфери моралі. Покликання кожної людини полягає у реалізації себе у творчій праці. Володимир Шинкарук сподівався, що, з часом, для людини повинно відкритися більше можливостей для творчості. Передбачалося, що, з огляду на темпи розвитку науки і техніки, а також продуктивних сил будуть такі, що в одноманітній і конвеєрній праці машини заміщатимуть людину, або участь людини у технічному процесі мінімізується, а системи виробництва матимуть високий рівень автоматизації. І людина буде покликана до творчого розвитку, до того, аби керувати всіма цими процесами.

Сьогодні, в часи постіндустріального суспільства, ми бачимо, що інтуїції Володимира Шинкарука частково справдилися в окремих країнах з високим рівнем розвитку. Приміром, у Сполучених Штатах у сільськогосподарській діяльності залучено близько 2% населення. Великі обсяги сільськогосподарської продукції отримують, завдяки високому рівню механізації, автоматизації, технологізації. Подібна ситуація склалася і на заводах, де залучено близько 12% американців. Наприклад, технологічний процес виготовлення штурмового гелікоптера “Apache”, вимагає глибокої науково-технічної обізнаності та високого рівня майстерності, і таку працю важко назвати одноманітною, механічною роботою.

Варто зазначити, що момент реалізації творчого покликання людини абсолютизувався Володимиром Шинкаруком. Він говорив, що людина найбільшою мірою відбувається як така тоді, коли отримує задоволення від праці, від науково-технічної творчості.

На переконання Володимира Шинкарука гуманітарна освіта і виховання грають надзвичайно важливу роль у подоланні певного “відставання” людини у світлі вимог нової доби науково-технічної революції. Гуманітарна освіта, особливо філософська, дозволяє суб'єкту, що схильний до наукової творчості, підійти до власного предмета пізнання (природи, людини, суспільства) за допомогою категоріального аналізу. В категоріях відображені основні риси дійсності та мислення. Глибоке і всебічне розуміння цих категорій поглиблює рівень знання про певний предмет. Добре розвинений категоріальний апарат свідчить про високий рівень обізнаності науковця з реальним об'єктом дослідження. Іншими словами, наше пізнання є творчим відображенням дійсності, а краще розвинені

категорії вказують на рівень розвитку людини як “живого дзеркала природи”. Людина в процесі пізнання творить образ реальності через систему категорій, які відображають суттєві риси дійсності.

Слід зауважити, що Володимир Шинкарук, як і Павло Копнін, вважали категорії не лише джерелом мислення, але й – витокami продуктивної уяви. Глибинне знання категорій дозволяє розвивати творчу уяву. Попередні філософи не звертали увагу на безпосередній вплив категорій на продуктивну уяву, а мислили даний процес набагато складніше. Натомість, Павло Копнін і Володимир Шинкарук вважав, що категорії стимулюють продуктивну уяву вченого. Наприклад, адже без ясного розуміння причинності, науковець не здатен глибоко пізнавати і творчо мислити. Але причинність можна досягнути не лише через певні концептуальні уявлення, бо сам феномен є таким, що уява постійно повинна виходити за межі попередньо встановленого. Подібні роздуми сприяли подоланню “механічного” розуміння причинності традиційного для уявлень XVIII століття. Що більшою мірою фізика відкривала світ мікрочасток, рухалася в напрямі квантової теорії, тим більше ускладнювалося розуміння причинності. Глибше пізнання соціальної дійсності спонукало до висновків про статистичні закономірності. Представники діалектичного матеріалізму пишалися тим, що їхні філософські уявлення про причинність, матерію значно випередили наукові теорії XVIII – XIX століття. Йшлося про те, що класичний діалектичний матеріалізм був готовий до наукової революції кінця XIX – початку XX століття, до теорії Ейнштейна, квантової теорії. Щоправда, ця готовність дещо перебільшувалася. Але загалом ситуація надихала на підготовку марксистсько-ленінської філософії, діалектичного матеріалізму, до майбутніх очікуваних успіхів науково-технічної революції. Багато в чому ці роздуми справдилися. Як виявилось, для вирішення парадоксів квантової механіки фізиці забракувало власного інструментарію, а через звернення до філософії, їй вдалося вийти на нові горизонти розвитку та вирішити задачі, які видавалися невіршуваними. Тому слід визнати, що в науках, особливо у теоретичній фізиці продуктивна уява відіграє вагомий роль у побудованні теорій, які в подальшому мають значні, суто практичні наслідки, що кардинально змінюють наш життєсвіт.

Варто зазначити, що Володимир Шинкарук приділяє значну увагу темі виховання. І говорить про те, що соціалізація окремої особистості не повинна завершуватися на рівні засвоєння материнської мови та вміння механічного застосування знань (основних понять і категорій). Індивід, що готується до наступного етапу науково-технічної революції, має пережити своєрідне духовне оновлення і поринути у більш складну духовну реальність, ніж батьківський життєсвіт. Вся людська культура, філософія, мова, науково-технічна реальність утворюють собою новий життєсвіт, у якому повинна “народитися”, розвиватися і діяти людина сьогодення.

У поглядах Володимира Шинкарука велике значення надавалося такому духовно-моральному народженню в результаті розвитку наукового, культурного, філософського світогляду особистості. Подібні ідеї знаменували новий етап розвитку гуманізму. У 1960-ті роки з'явилися партійні документи про “нову” людину як суб'єкта комуністичної праці, як індивіда, що живе в умовах науково-технічної революції. Вважалося, що науково-технічний прогрес, у свою чергу, сприятиме створенню ситуації комуністичної праці, де людина працюватиме не за матеріальну винагороду, а оскільки просто буде

отримувати задоволення від творчої праці.

Такого типу уявлення стимулювали ідеологічне та філософське вчення про новий гуманізм. Повсюдно з'являлися гасла про "нову" людину, про необхідність гуманізації радянського суспільства. Змістовне наповнення подібних гасел забезпечувалося завдяки новому прочитанню творів Маркса, в яких йдеться про те, що у звичайній ситуації праця поневолює людину. А саме, людина змушена працювати, щоб підтримати своє фізичне існування, а про задоволення від праці неможливо говорити. Шинкарук вважає, що науково-технічна революція та розвиток "нового суб'єкта" зроблять можливим те, що Маркс асоціював з ідеєю комуністичної праці, згідно якої, праця не є чимось відмінним від задоволення і навіть від відпочинку. Людина творчо працює, оскільки вона відчуває своє покликання, отримує задоволення і не розцінює працю як повинність, як фізичний чи економічний примус.

Звісно, що гуманізм такого типу мав багато рис утопізму. Сьогодні, після того як науково-технічна революція набула значно більшого розвитку, ми бачимо, що існує категорія людей, які отримують задоволення від своєї роботи, але є й ті, для яких нібито творча праця виступає, радше, як економічний примус. Таке перебільшення значення творчості та задоволення від нього у науковій та технологічній праці, що мало місце в поглядах Володимира Шинкарука та інших філософів, пов'язано, з тим, що вони були, передусім, гуманітаріями. Для них було важко уявити, що існує певна науково-технічна праця, яку люди досить легко виконують, але не відчувають при цьому великого задоволення і не переживають її як процес вільної творчості.

Сучасний соціолог, економіст, філософ Владислав Іноземцев говорить про те, що передбачення епохи творчого характеру праці для справдилося. Але, паралельно, з'являється криза, коли розвинуті економіки не потребують того, щоб високо оплачувати працю творчих науково-технічних професіоналів, приміром, програмістів чи викладачів. Так, лише кожен восьмий доктор філософії на Заході знаходить постійну позицію рівня професора чи дослідника, все більше серед докторів філософії безробітних або не повністю зайнятих. Такі професіонали, представники середнього класу, вважають, що їхня праця оцінюється надто низько, а це не сприяє творчому процесу. Тому, люди прагнуть зайняти більш вигідну позицію у вищих класах суспільства. Їх не задовольняє ситуація, коли ти просто отримуєш задоволення від вирішення творчих завдань. Можемо підсумувати, що утопічні ідеї, пов'язані з науково-технічною революцією та новим гуманізмом частково справдилися. Але, автоматизація в науково-творчій сфері, напрацювання у напрямі штучного інтелекту призводять до того, що численні фахівці вже втрачають робочі місця. У розвинених країнах все частіше говорять про "новий" феномен безробіття, хоча на пострадянських просторах ще відчувається дефіцит спеціалістів з програмування.

Також варто відзначити, що науково-технічний працівник нинішньої доби не обов'язково є всебічно культурно-розвиненою, моральнісною особистістю, якій притаманний філософський світогляд, яка оперує категоріями. Дуже часто науково-технічний професіонал є індивідом з досить обмеженим світоглядом та низьким рівнем гуманізму (подекуди, серед них трапляються справжні циніки). Віра у те, що науково-технічна

творчість з необхідністю сприятиме всебічному розвитку особистості не виправдала себе. На прикладі таких передових лідерів науково-технічної творчості сьогодення, можемо спостерігати певні світоглядні обмеженості, які, проте, не заважають подібним людям досягати вражаючих результатів. У суперечці “фізиків” і “ліриків” 1960-1970-х років, щодо майбутнього розвитку науки та людства, вважалося, що фізикам необхідні деякі світоглядні моменти “ліричного” для того, щоб успішно розвивалася їхня науково-технічна творчість. Наступна доба розвитку людства не підтвердила тези, яку цілковито поділяв Володимир Шинкарук. Нині, можна сказати, що більш правими були позитивісти і неопозитивісти, коли говорили про те, що науково-технічний, критичний розум може розвиватися при мінімізації світоглядних (філософських, етичних) настанов. А всебічний розвиток особистості є обов’язковою умовою розвитку науково-технічної творчості.

Надзвичайно важливим стало те, що Володимир Шинкарук центральним пунктом свого гуманізму зробив вчення про значення для екзистенції образу майбутнього. Адже марксизм стверджував, що всі моральні, наукові поняття людства формуються в результаті досвіду, суспільних практик. Виходячи з цієї позиції виникає проблема загрози морального релятивізму. Адже в конкретній ситуації для суб’єкта більш оптимальною є аморальна дія. Але тоді під загрозою опиняється людська мораль. У контексті класичної марксистської настанови горизонт прийняття рішень обмежується минулим і визначається досвідом. А досвід, історичні приклади можуть вказувати на те, що аморальна поведінка може бути більш ефективною для конкретної особистості чи спільноти у певних соціальних умовах тут і тепер. Ідеал майбутнього розширює обрії мислення при прийнятті морального рішення.

Для того, що людина чинила добрі вчинки, з точки зору соціального еволюціонізму марксистського гуманізму Шинкарука потрібно, щоб вона мала перед собою образ майбутнього, образ принципово інших суспільних відносин. Цей образ майбутнього повинен надавати нові взірці ідентичності людини і бути регулятивом для сьогодення. Неможливо чинити добре сьогодні без образу справедливого суспільства у майбутньому (без бачення можливості “царства божого на землі”).

В цьому контексті виникає проблема того, що заради ідеального майбутнього можуть впроваджуватися негідні практики, а ідеальний образ майбутнього можна сконструювати і тоталітарним чином, не в такому гуманістичному ключі, як це мислить Володимир Шинкарук. Образ тоталітарного суспільства цілком може видаватися “добрим”. В образі ідеального майбутнього може нав’язуватися обов’язковість для людини/спільноти певного взірця монархічної чи суспільної ієрархії. Може пропонуватися технократичне суспільство, в якому люди будуть покликані виконувати лише певні програми, а їх життя стане подібним до долі мурах чи бджіл. Отже, існує небезпека, що в основу ідеального образу майбутнього буде покладено далеко не гуманістичні ідеали, а тоталітарні та технократичні ідеї. Відповідно, важко вимагати від людей благих вчинків, якщо майбутнє мислиться трансгуманістично. Але для самого Володимира Шинкарука образ майбутнього був гуманістичним. Відповідно, філософ також вимагав певного гуманізму від людини, в тому числі, й етичного гуманізму. Володимир Шинкарук як реаліст визнавав, що увесь цей гуманізм у баченні майбутнього і в баченні сьогодення є результатом наших переконань, нашої віри, а не

виступає автоматичним наслідком наших дій, наших знань, нашої діяльності.

Висновки. Науково-технічна революція сприяла підвищенню об'єктивних вимог до гуманістичності особистого світогляду. Засновуючись на цьому, Володимир Шинкарук запропонував концепцію гуманізму, що базувалася на ідеї швидкого торжества науково-технічної творчості як основного різновиду праці у суспільстві знань та високих технологій. Додатковою основою для гуманізму була спрямованість екзистенції до майбутнього та залежність діяльності особистості від світоглядного образу майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Верлока, В 2003. 'У тіні філософів квітів', *Критика*, Випуск 10 (72), с. 17–18.
2. Верлока, В 2004. 'Антропология антропологии', *Критика*, Випуск 3 (77), с. 15.
3. Ємець-Доброносова, Я 2003. 'Пошук антропологии', *Критика*, Випуск 10 (72), с. 19–22.
4. Лісовий, В 2004. 'Риторика замість аргументації', *Критика*, Випуск 3 (77), с. 17–18.
5. Пономарьов, В 2003. 'Проектування школи', *Критика*, Випуск 12 (74), с. 28.
6. Табачковський, В 2002. У пошуках втраченого часу: нариси про творчу спадщину українських філософів 60-х років, Київ: *Парапан*.
7. Табачковський, В 2003. 'Концептуальні ландшафти Гегеля та вітчизняна неомарксистська феноменологія', в: *Шинкарук В. І. Вибрані твори у 3-х томах*, Київ: *Український центр духовної культури*, Вип. 2, с. 5-25.
8. Табачковський, В 2004. 'Український персоналізм В. Шинкарука', в: *Шинкарук В. І. Вибрані твори у 3-х томах*, Київ: *Український центр духовної культури*, Вип. 3, Частина. 1, с. 5-55.
9. Хома, О 2004. 'Посттоталітарне філософствування', *Критика*, Випуск 3 (77), с. 18-20.
10. Шинкарук, В 2003. Вибрані твори, у 3-х томах, Київ: *Український центр духовної культури*, Вип. 1.
11. Шинкарук, В 2003. Вибрані твори, у 3-х томах, Київ: *Український центр духовної культури*, Вип. 2.
12. Шинкарук, В 2004. Вибрані твори, у 3-х томах, Київ: *Український центр духовної культури*, Вип. 3, Частина 1.
13. Шинкарук, В 2004. Вибрані твори, у 3-х томах, Київ: *Український центр духовної культури*, Вип. 3, Частина 2.
14. Ярошовець, В 2010. Філософія як історія філософії, Київ: *Центр навчальної літератури*.

References:

1. Verloka, V 2003. 'U tini filosofiv kvitiv (In the shadow of flower philosophers)', *Kritika*, Vipusk 10 (72), s. 17–18.
2. Verloka, V 2004. 'Antropologiya antropologiyi (Anthropology of anthropology)', *Kritika*, Vipusk 3 (77), s. 15.
3. Yemec-Dobronosova, Ya 2003. 'Poshuk antropologiyi (Search for anthropology)', *Kritika*, Vipusk 10 (72), s. 19–22.
4. Lisovij, V 2004. 'Ritorika zamist argumentaciyi (Rhetoric instead of argumentation)', *Kritika*, Vipusk 3 (77), s. 17–18.
5. Ponomarov, V 2003. 'Proektuvannya shkoli (Designing a School)', *Kritika*, Vipusk 12 (74), s. 28.
6. Tabachkovskij, V 2002. U poshukah vtrachenogo chasu: narisi pro tvorchu spadshinu ukrajinskih filosofiv 60-h rokiv (In search of unlost time: essays on the creative legacy of Ukrainian philosophers of the sixties), Kiyiv: *Parapan*.

7. Tabachkovskij, V 2003. 'Konceptualni landshafti Gegelya ta vitchiznyana neomarksistska fenomenologiya (Hegel's Conceptual Landscapes and Domestic Neo-Marxist Phenomenology)', v: *Shinkaruk V. I. Vibrani tvori u 3-h tomah*, Kiyiv: *Ukrayinskij centr duhovnoyi kulturi*, Vip. 2, s. 5-25.
8. Tabachkovskij, V 2004. 'Ukrayinskij personalizm V. Shinkaruka (V. Shinkaruk's Ukrainian Personalism)', v: *Shinkaruk V. I. Vibrani tvori u 3-h tomah*, Kiyiv: *Ukrayinskij centr duhovnoyi kulturi*, Vip. 3, Chastina. 1, s. 5-55.
9. Homa, O 2004. 'Posttotalitarne filosofstvuvannya (Post-Totalitarian Philosophizing)', *Kritika*, Vipusk 3 (77), s. 18-20.
10. Shinkaruk, V 2003. *Vibrani tvori (Selected works)*, u 3-h tomah, Kiyiv: *Ukrayinskij centr duhovnoyi kulturi*, Vip. 1.
11. Shinkaruk, V 2003. *Vibrani tvori (Selected works)*, u 3 -h tomah, Kiyiv: *Ukrayinskij centr duhovnoyi kulturi*, Vip. 2.
12. Shinkaruk, V 2004. *Vibrani tvori (Selected works)*, u 3-h tomah, Kiyiv: *Ukrayinskij centr duhovnoyi kulturi*, Vip. 3, Chastina 1.
13. Shinkaruk, V 2004. *Vibrani tvori (Selected works)*, u 3-h tomah, Kiyiv: *Ukrayinskij centr duhovnoyi kulturi*, Vip. 3, Chastina 2.
14. Yaroshovec, V 2010. *Filosofiya yak istoriya filosofiyi (Philosophy as a history of philosophy)*, Kiyiv: *Centr navchalnoyi literaturi*.